

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Гавалешка Петра Степановича на тему «Особливості доказування в суді апеляційної інстанції: адміністративно-правове дослідження» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Багатоаспектність теми доказування та її недостатня розробка обумовлюють необхідність здійснення комплексного дослідження процесу доказування та доказів в адміністративному процесі. Концептуальні ідеї конституційних положень полягають у тому, що судовий розгляд має стати обов'язковим й універсальним методом розв'язання всього спектру х конфліктів у публічній сфері, підставою яких є спір про право або інші проблеми застосування права. У зв'язку з цим слід пам'ятати про важливість вчинення процесуальних дій у процесі розгляду справи судами апеляційної інстанції.

У процесуальній науці не тільки адміністративного, але й інших галузей права, не припиняються дискусії щодо понять доказування і доказів, мети, суб'єктів доказування, природи спеціальних правил доказування, особливостей доказування за окремими категоріями справ та ін. Розглядаючи загальнотеоретичні аспекти доказування, можна зазначити, що проблема визначення системного статусу доказового права потребує комплексного підходу до доказування. Адже наразі існують лише окремі наукові розвідки, присвячені специфіці доказування в адміністративному процесі, проте ці дослідження присвячені КУПАП, а не КАС України.

Наведене дає можливість зробити висновок, що доказування в адміністративному судочинстві України є мало дослідженим, переважно частиною загального підходу до наукового обґрунтування КАС України.

Актуальність обраної теми. Перше, з чого починається ознайомлення з науковою працею, – це назва, тема дослідження. Тож формулювання «Особливості доказування в суді апеляційної інстанції: адміністративно-правове дослідження» спроектувало читача на те, що у роботі

характеризуються (визначаються та описуються) суттєві особливості й ознаки доказів в суді апеляційної інстанції, їх зібрання, перевірка, оцінка тощо. Тож нове трактування феномену доказів в суді апеляційної інстанції може окреслити нові горизонти розуміння доказового права крізь призму КАС України. Виокремлення цих проблемних сегментів демонструють обізнаність автора з актуальною проблематикою новітньої теорії адміністративного права, його вміння акцентувати на мало вивчених моментах і чітко окреслювати поле власного дослідження.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Робота П.С. Гавалешка є кваліфікаційним науковим дослідженням, у якому здійснено комплексний аналіз адміністративно-правового регулювання процесу доказування в суді апеляційної інстанції з використанням методологічного плюралізму, що сприяло більш повному і всебічному вивченню цього феномену. Звичайно, адміністративному праву відомі дослідження окремих аспектів доказів та доказування, про що свідчить список використаних дисертантом джерел. Але авторський специфічний науково-методологічний підхід, що полягає у визначенні місця інституту доказування в апеляційній інстанції в адміністративному праві через виявлення його особливостей, дає підстави говорити про новаторське бачення моделі адміністративного судочинства в межах правового поля. Автор вдало підібрав емпіричний матеріал для власного дослідження, застосувавши широкий спектр прикладних, теоретичних і методологічних праць, що підтверджує високий рівень його фахової обізнаності, наукової зрілості та належний рівень аргументованості викладених у роботі положень.

Наукову доцільність виконання цієї дисертації додатково обґрунтовує її відповідність основним науковим напрямам і найважливішим проблемам фундаментальних досліджень відповідно до положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII, указів Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва для

утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» від 10 травня 2006 р. № 361/2006 та «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки» від 11 червня 2021 р. № 231/2021. Роботу виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.; Плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» у 2015 році, затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. № 213-р; Плану наукових досліджень Запорізького національного університету на 2020–2025 рр.; комплексних наукових проєктів «Основні напрямки удосконалення законодавства України в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00710) та «Дослідження проблем теорії адміністративного права в умовах глобалізаційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00711) (с. 18 дисертації, с. 3-4 автореферату).

Тема дисертації повністю розкрита у змісті. Чіткий поділ тексту на розділи і підрозділи дав змогу вдало структурувати роботу, а отже, й послідовно викласти авторську позицію. Хоча, як на мене, логічно було би розподілити п. 3.2 «Особливості перевірки та оцінки доказів в суді апеляційної інстанції» на два підрозділи, і відповідно, назвати 3.2 «Особливості перевірки доказів в суді апеляційної інстанції» та 3.3 «Особливості оцінки доказів в суді апеляційної інстанції», оскільки саме від напрямку розкриття концептів «перевірка» та «оцінка» залежить вектор подальшого дослідження та розвитку та чинників, що впливають на процес доказування в суді апеляційної інстанції.

П.С. Гавалешко визначив предметом дослідження докази та процес доказування в суді апеляційної інстанції, що пов'язані з розглядом справ адміністративними судами в Україні (с. 19 Дисертації, с. 4 Автореферату). Однак мета і завдання, а далі й весь текст дослідження разом із висновками

чітко демонструють розробку концепції доказів, а не концепцію адміністративно-правового регулювання цієї категорії. Зрештою така нечіткість у формулюванні предмета вивчення не завадила здобувачу зберегти загальну логістику побудови тексту і системність викладу матеріалу як на рівні окремих розділів, так і праці загалом. Запропонований матеріал викладено з дотриманням принципів аргументованості та відкритості наукового пошуку.

Погоджуюся з автором, що в межах обраного предмета дослідження абсолютно неможливо було сконцентруватися виключно на якомусь одному науковому методі, тому плюралізм наукових підходів став вигідним методологічним інструментарієм вивчення суспільних відносин, у яких формується і функціонує інститут апеляційної скарги як форма прояву права на захист. Однак, попри різноманітність використаних принципів, методів і підходів, автор взяв на себе сміливість виокремити й сконцентрувати дослідження на методологічних підходах сучасних українських науковців у сфері адміністративного права (В. Авер'янов, О. Бандурка, Я. Берназюк, Ю. Битяк, І. Болокан, О. Бондар, І. Бондаренко, Н. Бортник, М. Віхляєв, В. Галунько, В. Гордєєв, В. Дубинський, М. Коваль, І. Ковбас, Т. Коломонець, В. Колпаков, В. Кравчук, О. Кузьменко, В. Перепелюк, Ю. Пирожкова, О. Пунда, Т. Рекуненко, С. Стеценко, А. Шарая, А. Школик та ін. Це в сукупності посприяло осучасненню розуміння феномену доказів та доказування в суді апеляційної інстанції, забезпечило формулювання юридичних і соціальних ознак доказу як явища правової дійсності, як це трактується у юридичних джерелах, і водночас продемонструвало готовність здобувача підтримувати національні наукові традиції. Вдало підібрана дисертантом методологія дослідження забезпечила обґрунтованість наукових результатів, а також дала йому змогу продемонструвати практичну значущість дисертації, навіть пропри суто теоретичний контекст вивчення.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що сформульовані у дисертації П.С. Гавалешка, демонструють взаємопов'язаність і

взаємозумовленість структурних компонентів, їх чітке наукове спрямування на комплексний аналіз основних аспектів доказів в суді апеляційної інстанції з позицій адміністративного права. Основні положення, що виносяться на захист, повністю відповідають поставленим завданням, максимально повно й аргументовано розкривають мету дослідження.

Для більшої обґрунтованості теоретичних положень дисертант вибудував свою концепцію доказового права на надійному емпіричному ґрунті, взявши за джерельну основу дослідження теорію права, адміністративне та конституційне право. Це забезпечило різноплановість і водночас комплексність виконаної роботи.

Висновки до розділів і загальні висновки достатньо переконливі, належно аргументовані, поступово відображають весь зміст дисертації та передають основну ідею – розкриття теоретичних питань щодо характеристики природи, поняття й ознак доказів в суді апеляційної інстанції, визначення в контексті транзитивності їх значення для реалізації конституційного права людини на захист в суді.

Достовірність і новизна положень, висновків і рекомендацій дисертації. Мова викладу дисертаційного матеріалу чітка й лаконічна, водночас в міру термінологічно насичена, що свідчить про наукову компетентність автора, а також сприяє легкому і правильному сприйняттю інформації. Достовірність наукових положень дисертації підтверджується відсутністю логічних, логістичних, стилістичних помилок у тексті та науковою адекватністю запропонованої структурної моделі апеляції, яка репрезентує детальний концептуальний опис цього правового явища і демонструє відповідність авторського формулювання поняття «апеляційне провадження» його сутнісному змісту в контексті адміністративного права. Правильність наведених авторських міркувань аргументуються положеннями цитованих авторитетних дослідників.

Доволі перспективними та новими для вітчизняного адміністративного права видаються тези дослідника про те, що «апеляційне оскарження та

перевірка рішень й ухвал суду першої інстанції забезпечує їх законність та обґрунтованість, захист прав, свобод та інтересів осіб, які брали участь у справі, а також публічних інтересів. Водночас апеляційне провадження є однією з форм, що забезпечує однакове застосування судами законів під час вирішення адміністративних справ. Розгляд справ за апеляційними скаргами дає можливість виправляти помилки судів першої інстанції та спрямовувати їх роботу, забезпечуючи однаковий і правильний підхід до застосування норм матеріального й процесуального права, а також має превентивний характер – запобігає порушенню норм права громадянами, організаціями, посадовими та службовими особами» (с. 42-43 дисертації та с. 6 автореферату).

У дисертації П.С. Гавалешка узагальнено і запропоновано чимало цікавих ідей і пропозицій, що змушують по-новому дивитися на проблеми забезпечення доказів в суді апеляційної інстанції, які існують у сфері юридичної практики. Серед таких новаторських позицій варті уваги, скажімо, пропозиція подальшого розвитку апеляції в руслі вимог ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод має відбуватися або в напрямі зазначення точного переліку випадків необхідності проведення судового слідства за правилами суду першої інстанції, або шляхом визнання того, що сучасна апеляція не здатна усунути будь-які порушення вимог ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, оскільки це можливо тільки за умови нового розгляду справи судом першої інстанції (с. 17 автореферату, підрозділ 3.3 дисертації) тощо.

Висновки, сформульовані в дисертаційній роботі, свідчать про її новизну, глибокий аналітизм, цікавий авторський підхід і наукову цінність, вони послідовно відтворюють зміст дослідження, їх пункти взаємодоповнюють один одного, максимально повно відображають авторську позицію і забезпечують оригінальність роботи загалом. Хоча треба зауважити, що далеко не на всі питання тут даються однозначні відповіді. Так, наприклад, дисертант прогнозує, що «застосування в адміністративному

судочинстві моделі, яка тяжіє здебільшого до повної апеляції, є більш успішним, ніж застосування моделі апеляції в цивілістичному процесі, що зумовлено особливим характером правовідносин, які мають публічно-правову спрямованість. Передбачається, що така модель апеляції спрямована на більш ефективне вирішення спорів у справах, що постають із публічних правовідносин, оскільки це дає змогу досягти всебічного розгляду спору та повного усунення судових помилок». На його думку, не менш важливими є також удосконалення законодавства та правозастосовної практики задля реалізації вимог справедливого судового розгляду під час апеляційного розгляду справ про адміністративні правопорушення. тощо (с. 170 дисертації). Це можна приймати як своєрідну орієнтацію наступних дослідників на подальше вивчення феномену доказування в суді апеляційної інстанції, оцінюваної з позицій адміністративного права.

Виклад основних положень дисертації в опублікованих працях.

У дисертації та авторефераті вказано список опублікованих праць за темою дисертації, які підготовлені добувачем. Поданий перелік повністю відповідає вимогам до опублікованих результатів на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Зокрема, П.С. Гавалешком опубліковано 12 наукових праць за темою наукового пошуку.

Зіставлення структурних елементів змісту дисертації та списку опублікованих праць за темою дослідження дає підстави стверджувати, що всі складові дисертації, а отже, і основні положення були попередньо оприлюднені та апробовані через публікації в українських і зарубіжних періодичних наукових виданнях і збірниках матеріалів науково-практичних заходів, що свідчить про належний рівень обізнаності наукової громадськості України з результатами дослідження дисертанта.

Успішно впоравшись із поставленими завданнями комплексної характеристики доказування в суді апеляційної інстанції з урахуванням класичних і новітніх наукових підходів, П.С. Гавалешко у деяких випадках залишає моменти, відкриті для дискусії та полеміки. Зокрема,

дисертація П.С. Гавалешка містить низку аспектів, що потребують додаткової аргументації. Зокрема:

1) Розглядаючи обов'язок доказування в суді апеляційної інстанції, автор водночас зазначає, що «у галузі дії принципу офіційності адміністративний суд зобов'язаний дослідити за власною ініціативою важливі для ухвалення рішення з правового спору фактичні обставини, залучити їх до провадження та встановити їх правдивість». Тож це означає, що адміністративний суд поряд з активністю сторін у доведенні їхніх тверджень бере на себе ініціативу під час розгляду адміністративної справи. Відтак було б доречно дисертанту у своєму виступі зазначити, за допомогою яких принципів здійснюється розподіл обов'язку доказування в адміністративному процесі? Варто підкріпити власні твердження нормами чинного КАС України.

2) Із тексту дисертації не чітко зрозуміло, чи автор розглядав поняття «апеляційне доказування» у контексті використання аналогії в адміністративному праві. Адже окремі дослідники вважають, що тільки для вирішення конкретних правових ситуацій, поодиноких випадків (правозастосування) можливе застосування права за аналогією. Інші автори стверджують, що застосування аналогії недопустиме в адміністративному праві. Деякі дослідники переконані, що аналогія в адміністративному праві недопустима щодо питань встановлення адміністративної відповідальності.

3) Однозначно, робота набула би довершеного вигляду, якби містила аналіз, скажімо, застосування принципу презумпції винуватості суб'єкта владних повноважень. Адже, невиконання обов'язку відповідача довести правомірність своїх рішень, дій чи бездіяльності не звільняє адміністративний суд від обов'язку ухвалити справедливе судове рішення. Але презумпція вини позбавляє адміністративний суд необхідності перевіряти повідомлені позивачем обставини, якщо вони не викликають обґрунтованого сумніву. Позивач не зобов'язаний давати правову аргументацію своїх вимог.

4) Цікаво (в контексті теми дисертації) було би почути під час прилюдного захисту авторські міркування щодо розмежування понять «предмет» та «межі» доказування в суді апеляційної інстанції в контексті виокремлення основних моделей апеляції.

5) Потребує додаткового пояснення також позиція автора, щодо меж перевірки в суді апеляційної інстанції. Адже цілком зрозуміло, що вихід за межі скарги допустимий, якщо суд встановить безумовні підстави до скасування рішення, а також підстави, що тягнуть припинення провадження у справі або залишення заяви без розгляду.

Попри це, всі зазначені ремарки, питання і зауваги не ставлять під сумнів ґрунтовність і значущість дисертації П.С. Гавалешка, а спрямовані виключно на те, щоби пояснити або ж уточнити окремі дискусійні моменти, які виникають під час ознайомлення з текстом його дослідження.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.
Загалом дисертація Гавалешка Петра Степановича «Особливості доказування в суді апеляційної інстанції: адміністративно-правове дослідження» є кваліфікаційною науковою працею, яка виконана здобувачем особисто у вигляді спеціально підготовленого рукопису, містить науково обґрунтовані теоретичні результати з рекомендаціями щодо їх використання та нові наукові положення, характеризується цілісністю змісту і свідчить про вагомий особистий внесок автора в науку адміністративного права.

При цьому цілком очевидно, що тема дисертації відповідає паспортів спеціальності 12.00.07, зокрема у галузі адміністративного права щодо вивчення доказів в суді апеляційної інстанції.

Дисертація супроводжується окремим авторефератом, виконаного і виданого друкарським способом відповідно до встановлених вимог. Автореферат адекватно відображає зміст дисертації, дозволяє скласти цілісне уявлення не лише про загальний напрям наукового пошуку автора, а й про змістову частину роботи.

Дисертація та автореферат дисертації відповідають встановленим вимогам щодо наукового обґрунтування, єдності змісту, обсягу, оформлення, структури, наукового стилю та повноти викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях, Порядку присудження наукових ступенів.

Загалом можна стверджувати, що подане до захисту дослідження виконане на належному рівні, в ньому досягнуто поставленої мети й отримано переконливі результати, що мають наукову цінність і заповнюють ті прогалини у висвітленні проблем доказування в суді апеляційної інстанції, які об'єктивно існували в адміністративно-правовій думці. Це дає підстави вважати, що за формальними та змістовними ознаками робота відповідає всім вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 (із змінами), заслуговує на увагу наукової громадськості, має самостійний, завершений характер, враховує наукові традиції та умови правової реальності, демонструє певне прикладне спрямування, а отже, її автор – **Петро Степанович Гавалешко** – заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор
професор кафедри публічного та приватного права,
Університет митної справи та фінансів

 В.В. Доненко

Підпис засвідчую:

*Вчений секретар
Університету митної
справи та фінансів*

М.М. Брус